

УДК 339.9(477)

Полуяктова О.В.

*доцент кафедри політичних наук і права
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті досліджено тенденції розвитку економіки України в контексті глобальних викликів. Проаналізовано методи та інструменти успішної реалізації державної науково-технологічної політики провідних країн світу. Розглянуто процес глобалізації, позитивний та негативний вплив даного явища на економіку України. Наведено рекомендації щодо забезпечення конкурентоспроможності у відкритому широкому середовищі.

Ключові слова: глобалізація, глобалізація економіки, глобальні проблеми людства.

Полуяктова О.В. ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье исследованы тенденции развития экономики Украины в контексте глобальных вызовов. Проанализированы методы и инструменты успешной реализации государственной научно-технологической политики ведущих стран мира. Рассмотрен процесс глобализации, позитивное и негативное влияние данного явления на экономику Украины. Приведены рекомендации по обеспечению конкурентоспособности в открытой рыночной среде.

Ключевые слова: глобализация, глобализация экономики, глобальные проблемы человечества.

Poluyaktova O.V. GLOBALIZATION OF UKRAINE'S ECONOMY

This scientific article investigates of economic development of Ukraine in the context of grand challenges. It analyzes methods and instruments of successful realization of the state scientific and technical policy of the world's leading countries. The article deals with the process of globalization, analyzes the positive and negative impact of this phenomenon on the economy of Ukraine. The recommendations regarding the assurance of competitiveness in an open market environment are presented.

Keywords: globalization, globalization of economy, global problems of mankind.

Глобалізація може набути повністю всеохоплюючого та справедливого характеру лише шляхом широкомасштабних та наполегливих зусиль щодо формування спільного майбутнього, яке ґрунтується на нашій спільній приналежності до роду людського...

*Декларація Тисячоліття ООН
(затверджена 8 вересня 2000 р.)*

Постановка проблеми. Найбільш виразною ознакою сучасної епохи є стрімке зростання світової глобалізації – складного, багатогранного, загальноцивілізаційного процесу становлення єдиного взаємозалежного світу. Розвиток суспільства визначається сьогодні викликами і загрозами, які породжуються глобалізацією всіх сфер життєдіяльності людства [8, с. 4].

Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. У вужчому розумінні – перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі [1].

Основним чинником розвитку глобалізації стала науково-технічна революція, особливо розвиток світової системи інформації, поширення Інтернету, який зробив можливим миттєвий зв'язок між людьми в різних кінцях світу і усунув перешкоди на шляху розповсюдження будь-якої інформації [3].

Можна сказати, що процеси глобалізації, безсумнівно, відкривають нові можливості людського розвитку, пов'язані зі всесвітнім розповсюдженням новітньої технології і форм виробничої організації, які одночасно забезпечують високий матеріальний статус працівника, вимагають від нього наукових знань і мобілізують його творчу ініціативу й інтелектуальні здібності. Однак ці нові можливості розподіляються вкрай нерівномірно, залишаються недоступними переважній більшості людей, які живуть за межами розвинених країн, у тому числі й багатьом українцям [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у дослідження глобалізаційних процесів зробили: Арсеєнко А.Г., Баранцев П.П., Дацій О.І.,

Макогон Ю.В., Кальченко Т.В., Ключко В.П., Уманців Ю.М., Сардак С.Е. та багато інших.

Мета статті полягає в аналізі та узагальненні основних факторів, необхідних для поступального розвитку та модернізації економіки України в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідно зрозуміти, що глобалізація – не витвір людини, а суть її природи. Людина є соціальною істотою, а тому їй іманентні комунікації з подібними до себе. Вони (людські спільноти) не можуть існувати без зовнішніх контактів. Глобалізація – це зростання взаємозалежності людей. Поки існують люди, існує процес глобалізації в його сутнісному розумінні. Глобалізація породжує цивілізацію, а цивілізації формують, так би мовити, обличчя глобалізації та її спрямування [2, с. 33]. Отже, об'єктом глобалізації є людина, тому що все, що поза людиною, не може бути визначеним у контексті суспільних та економічних категорій, а тому належить до об'єкта глобалізації. Таким чином, суб'єктом і об'єктом глобалізації є людина; у розширеному змісті – суспільство [2, с. 35].

Глобалізація – процес, який не має у пересічному розумінні мети та кінцевого результату. Конкретну мету можуть мати людина чи фрагментовані суспільні системи, але в цілому для людства її визначити неможливо [2, с. 35].

Особливих темпів глобалізація набрала в останні десятиліття ХХ ст. і на початку ХХІ ст. З одного боку, це пов'язано з падінням залізної завіси та інтеграцією Китаю у світову економіку, з іншого – зі швидким розвитком інформаційних технологій, завдяки яким зросли можливості доступу до будь-якої інформації у світі [1].

Глобалізація є певним етапом розвитку людської цивілізації, коли національні економіки вже не можуть нормально розвиватися в межах однієї держави, а міжнародні економічні зв'язки призвели до утворення транснаціональних корпорацій і глобальних (світових) ринків [3].

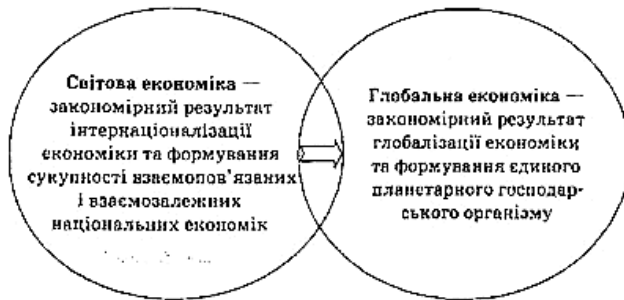

Рис. 1. Світова та глобальна економіка

Глобалізація охоплює практично всі сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, самі умови існування людства.

Загалом, глобалізація виражається в таких процесах:

- зміцнення зв'язків між найвіддаленішими куточками планети, небувале поширення по всій планеті ідей та інформації, технологій, культури, ціннісних орієнтацій, способу життя, поведінки;
- зростаюча інтенсивність взаємозв'язків у сфері торгівлі, фінансів, міграції населення внаслідок розвитку всеосяжних систем транспорту та комунікацій;
- виникнення спільних для світового співтовариства проблем, процес зростання загальнолюдських інтересів у всіх сферах людського буття, стирання граней між місцевими й всепланетарними подіями [1].

Сьогодні світ найбільш просунувся у сфері економічної глобалізації (якщо бути точнішим, у створенні світової економіки), що й зрозуміло, оскільки обмін та торгівля, дифузія технологій і знань, як показав Д. Даймон та інші дослідники, є рушійною силою процесу глобалізації. Економічна глобалізація – це процес, який намагається формувати системну консенсусну узгодженість функціонування національних інституційно-фрагментованих економік, в основі якої лежить нестабільний баланс інтересів [2, с. 36].

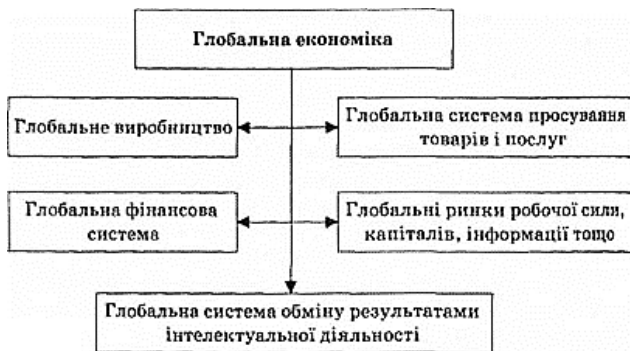

Рис. 2. Глобальна економіка

Глобалізація, як нестаціонарний процес, що проходить на множині нелінійних систем, завжди супроводжується збуреннями, які будуть фрагментувати світ в економічній, політичній та культурній сферах буття. Загальновідомий факт, що вектор глобалізації завжди націлений від більш розвинутої країни (регіону) до менш розвинутої. Тобто глобалізація як процес має лідера який, так би мовити, формує основні параметри її моделі. На сьогодні європейська ліберальна модель у різних цивілізаційних варіаціях – найліпша, іншої поки що немає; невизнаним лідером є США. Глобалізація як процес завжди приймає обличчя найбільш конкурентної культури чи культури, що є природним. Але якщо ми будемо насильно впроваджувати те, що

більшість світової спільноти не сприймає, то це й буде насильство над процесом глобалізації [2, с. 37].

Сьогодні всі країни тією чи іншою мірою потерпають від глобальних проблем розвитку людства: погіршення екологічної ситуації, глобальне потепління, нерівномірне і неконтрольоване зростання населення в одних країнах і його катастрофічне зменшення – в інших, нелегальна міграція, торгівля людьми, наркоманія, контрабанда, нерівномірність соціально-економічного розвитку країн, періодичні глобальні фінансово-економічні кризи, брак продовольства та питної води, гонка озброєнь і розповсюдження зброї масового ураження, зокрема ядерної, поширення релігійного екстремізму, тероризму та міжнародної злочинності.

Перед Україною як частиною глобалізованого світу постає майже весь спектр зазначених глобальних проблем. І не тільки Україна, навіть найпотужніші країни світу не в змозі самотужки їх розв'язати, тому для подолання цих проблем людство об'єднає свої зусилля і ресурси [3].

Наразі жодна країна світу, якою б потужною вона не була, не може існувати ізольовано від решти світу [3]. Україна не є суб'єктом глобалізації і відноситься в цьому аспекті до периферійних держав. Це обумовлено як рівнем її соціально-економічного розвитку, так і місцем та роллю держави в сучасній світовій політичній «грі подій та впливів» [6].

Глобалізацію не можна відділити від конкурентоспроможності. Хто є конкурентоспроможнішим, той і є глобальнішим. Вихід на міжнародні ринки пов'язаний із жорсткою конкуренцією [5]. Згідно з рейтингами міжнародних економічних організацій, Україна за рівнем конкурентоздатності посідає одне з останніх місць. Курс уряду на лібералізацію зовнішніх відносин не виправдав покладених на нього надій і не реалізував конкурентні переваги України [4]. Лібералізм (свобода норм, вибору напрямів соціальної активності, вільний ринок, скасування кордонів та митних перешкод) поширюється як світоглядна орієнтація людини і суспільства, що раціонально діє й оптимально розвивається на сучасному відрізку часу. Дійсно, лібералізація обміну, нові форми міжнародного розподілу праці, ріст руху капіталів, посилення конкурентної боротьби дають змогу досягати економічного росту в багатьох країнах світу, сприяють розширенню зайнятості, зниженню рівня бідності і підвищенню добробуту [6].

За даними МВФ, ВВП на душу населення в Україні є низьким у світі (134-те місце), виробничо-промисловий комплекс України нездатний адаптуватися до попиту на світовому ринку [4]. Практично всі вітчизняні товари, навіть ті, що мають високу якість, не відповідають міжнародним стандартам. Україна торгує із зовнішнім світом переважно сировиною та напівфабрикатами, а не кінцевою високотехнологічною продукцією. Глобалізація вказує на необхідність здійснення Україною економічних реформ, зокрема зміни структури виробництва.

П'ята частина експорту України припадає на товарні групи з несприятливою кон'юнктурою товарних ринків. Досвід низки країн довів доречність тактики «експортного прориву». Вона означає інтенсивне нарощування експорту порівняно обмеженої групи товарів, для виготовлення яких існують найсприятливіші умови.

Машинобудування України не здатне повністю задовольнити вимоги міжнародного ринку, з огляду на високу металомісткість продукції, відставання показників якості (точність, надійність, трудомісткість експлуатації, економічність). Велике значення для України має забезпечення міжнародної конку-

рентоспроможності її сільського господарства. Це потрібно досягти поряд зі скороченням обсягів прямої державної підтримки вітчизняного аграрно-промислового комплексу [5].

Об'єктивним індикатором успішності інноваційної політики країн світу є Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index), який із 2007 р. публікується щорічно як головний інструмент для оцінки стану інновацій.

Лідерами «Глобального індексу інновацій – 2014» стали Швейцарія, Велика Британія і Швеція. У першу десятку також потрапили Фінляндія, Нідерланди, США, Сінгапур, Данія, Люксембург і Гонконг. На пострадянському просторі найкращі показники продемонстрували Естонія (24-те місце), Латвія (34-те) і Литва (39-те). Потім слідує Молдова (43-те), Росія (49-те) і Білорусія (58-те). Трохи відстали від них Україна (63-те) (2007 р. – 42-те місце, 2013 р. – 47-ме місце), Вірменія (65-те) і Грузія (74-те). Найгірші показники – в Азербайджану, що розташувався на 101-й сходинці. Киргизстан займає 112-й рядок (усього в рейтингу представлені 143 країни) [9].

За прогнозами вчених, при збереженні нинішніх темпів техніко-економічного розвитку Шостий технологічний уклад вступить у фазу поширення в 2010–2020 рр., а у фазу зрілості – у 2040 р. При цьому в 2020–2025 рр. відбудеться нова науково-технічна і технологічна революція, основою якої стануть інноваційні розробки. Для подібних прогнозів є підстави. У США, наприклад, частка продуктивних сил П'ятого технологічного укладу становить 60%, Четвертого – 20%. І близько 5% вже припадають на Шостий технологічний уклад, про який Україні говорити рано. Частка технологій П'ятого укладу у нас поки що становить приблизно 10%, та й тільки в найбільш розвинених галузях, більше 50% технологій відноситься до Четвертого рівня, а майже третина – і зовсім до Третього. Звідси зрозуміло, яка складність стоїть перед вітчизняною наукою і технологіями. Головним завданням повинно стати керівництво науково-технічною політикою, щоб забезпечити входження України у Шостий технологічний уклад. Для цього потрібно формування основних принципів науково-технічної політики України; модернізація української економіки, пов'язаних із підготовкою кадрів.

З урахуванням цих обставин входження України в Шостий технологічний уклад – не самоціль, а питання виживання, розвитку економіки, забезпечення безпеки та міжнародного статусу країни, досягнення високого рівня добробуту та підвищення якості життя населення країни [7, с. 1–2].

Сьогодні наша країна крок за кроком просувається шляхом економічних і політичних реформ, поступово наближаючись до рівня вимог, що висуваються до країн – кандидатів на вступ до ЄС [3].

Для України стратегічно важливою метою має стати стимулювання структурних реформ усередині країни, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності у відкритому ринковому середовищі.

На жаль, сьогодні Україна недостатньо залучена до цих процесів, оскільки вона:

- значно відстає від провідних держав світу в галузі інформатизації та розвитку інформаційних технологій;

- перебуває лише на початку формування власних ТНК, конкурентоспроможних на глобальному рівні та здатних до здійснення глобальної стратегії розвитку;

- досить непослідовно запроваджує економічну лібералізацію;

- не приділяє належної уваги координації своєї зовнішньоекономічної політики з іншими пострадянськими й постсоціалістичними країнами, що розвиваються, – це робить політику малогнучкою та у цілому послаблює зовнішні позиції [4].

Потрібно забезпечити якісний прорив, скориставшись власними напрацюваннями та досягненнями вчених, вийти на новий рівень. Інноваційний процес – свого роду безперервний конвеєр генерації нових знань та їх використання для виробництва наукоємної продукції, що включає фундаментальні, пошукові і прикладні дослідження, розробку технологій, створення і промисловий випуск наукомісткої продукції, у тому числі із залученням венчурного капіталу і на основі державно-приватного партнерства.

Майбутнє України – за інноваційною економічною політикою. Слід налагоджувати експортоспроможні високотехнологічні виробництва, ширше запроваджувати принципи вільної міжнародної торгівлі. Якщо Україна братиме участь у більшій кількості зон вільної торгівлі, то процес економічної глобалізації буде для неї легшим і швидшим. Потрібно враховувати зони вільної торгівлі Європейського Союзу і СНД [5].

Як позитивний вплив глобалізації на Україну слід виокремити таке: ріст кількості та якості споживачької продукції на світовому ринку; технологічний прогрес, унаслідок якого зменшується собівартість продукції, що випускається, і знижуються ціни на значну частину товарів масового попиту; значно ширший та вільніший доступ до інформації, поширення можливостей та способів комунікації у світовому масштабі; підвищення життєвого рівня, відносно покращення основних соціальних показників у більшості сфер життєдіяльності людини; покращення взаєморозуміння між різними культурами та цивілізаціями. Щодо негативного впливу глобалізації на Україну, то до них можна віднести такі моменти: негативні тенденції в тій чи іншій країні або регіоні позначаються в кінцевому рахунку на рівні функціонування українського соціуму; погіршення стану довкілля, яке приносить в жертву інтересам міжнародного бізнесу; збільшення міграційних потоків [6].

Висновки. Як вже зазначалося, Україна не може уникнути втягнення у глобалізаційні процеси, тому фінансову політику держави треба формувати відповідно до факторів розвитку глобалізації, аби знешкодити можливі негативні наслідки та максимізувати вигоди від процесу фінансової глобалізації [4]. Щоб успішно влитися в процес глобалізації, необхідно вміти мобілізувати внутрішні ресурси. Фінансовий ресурс став важливим чинником успіхів у глобальній конкурентній боротьбі. Україна має багато зробити для нарощування обсягів інвестування і кредитування реального сектору економіки, зокрема й для залучення іноземних інвестицій. Процеси глобалізації висувають перед Україною завдання підвищити стійкість її банківської системи до кризових явищ [5].

Сьогодні політики різного спрямування пов'язують майбутнє України з її рухом у певному напрямі – до Європи або до Євразії. Але Україна має повернутися передусім сама до себе і привести в дію величезні потенційні сили, не лише і не стільки економічні, скільки соціокультурні, тобто духовні сили української нації, без активізації яких навіть значне зростання економіки не здатне автоматично забезпечити політичну стабільність та консолідацію в суспільстві, вихід України на міжнародну арену як стратегічно впливового гравця [3].

Таким чином, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки України в сучасних

умовах постіндустріалізації та глобалізації перетворилося у життєво важливу проблему, оскільки від можливості країни виробляти і продавати конкурентоздатну продукцію на світових ринках залежить її здатність забезпечувати національну безпеку (у т. ч. енергетичну), реальний суверенітет, добробут та розвиток громадян). Реалізація цієї стратегічної мети має відбуватися через формування інноваційної і водночас соціально орієнтованої моделі економічного розвитку, створення ефективної ринкової системи, адаптованої до викликів світових ринків через подальше якісне трансформування економічних відносин.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глобалізація / Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Глобалізація>.
2. Онищенко В.В. Феноменологія глобалізації / В.В. Онищенко // Економічна теорія. – 2014. – № 2. – С. 33–37.
3. Волович О.О. Глобалізація: переваги і загрози для нашої країни / О.О. Волович // Одеськіе известия. – 11.02.2012.
4. Вплив та наслідки світової глобалізації для економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: /Economics/15_107590.doc.htm.
5. Дахно І.І. Міжнародна економіка: [навч. посіб.] / І.І. Дахно; 2-ге вид., випр. і доп. – К.: МАУП, 2006. – 248 с.
6. Фурса О.О. Україна і глобалізація: проблеми і тенденції / О.О. Фурса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/fursa-oo-ukrayina-i-globalizatsiya-problemi-ta-tendentsiyi>.
7. Романюк Т.С. Епоха / Т.С. Романюк. – 2011. 632 с.
8. Данильєв А. Глобалізація сучасного світу: [метод. посіб. у картках і схемах] / А. Данильєв. – К.: Шк.світ, 2007. – 128 с.
9. The Innovation Imperative in Manufacturing: How the United States Can Restore Its Edge (березень 2009).

УДК 330.1

Бортнікова Л.П.

*кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Самійленко А.П.

*кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ВІДНОСИНИ ПРИМУСУ ДО ПРАЦІ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Експлуатація праці є природним процесом використання робочої сили власником засобів виробництва. Людина як носій робочої сили вимушена працювати з метою отримання винагороди, але це вона робить добровільно і може шукати місце роботи, характер праці та рівень оплати, які його влаштовують. В умовах ринкової економіки існують прецеденти примусової праці, коли економічна свобода людини обмежується. Гідна праця характеризує діяльність економічно вільної людини, яка користується соціальним захистом.

Ключові слова: примус до праці, експлуатація праці, гідна праця, економічна свобода, винагорода за працю.

Бортнікова Л.П., Самійленко А.П. ОТНОШЕНИЯ ПРИНУЖДЕНИЯ К ТРУДУ В РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ

Эксплуатация труда является естественным процессом использования рабочей силы собственником средств производства. Человек как носитель рабочей силы вынужден работать с целью получения вознаграждения, но это он делает добровольно и может искать место работы, характер работы и уровень оплаты, которые его устраивают. В условиях рыночной экономики существуют прецеденты принудительного труда, когда экономическая свобода человека ограничивается. Достойный труд характеризуется деятельностью экономически свободного человека, который пользуется социальной защитой.

Ключевые слова: принуждение к труду, эксплуатация труда, экономическая свобода, экономические интересы, мотивация к труду, вознаграждение за труд.

Bortnikova L.P., Samiylenko A.P. FORCED LABOR RELATIONS IN THE MARKET ECONOMY OF UKRAINE

Exploitation of labor is a natural process of workforce usage by owner of the means of production. Man as an possessor of labor is forced to work in order to gain compensation, but he makes this voluntarily and can find a place of work, nature of work and level of wage. Under market economy, there are precedents for forced labor, when the economic freedom of man is limited. Decent work describes the economic activity of a free man who enjoys social protection.

Keywords: forced labor, exploitation of labor, economic freedom, economic interests, motivation to work, remuneration for work.

Постановка проблеми. Ефективна економіка ґрунтується на високій продуктивності праці. В свою чергу, використання робочої сили передбачає вибір форми примусу до праці. Залежно від типу економіки (ринкова, планова, феодална, рабовласницька) виникають відповідні відносини між власником засобів виробництва та носієм робочої сили. На практиці економіка кожної країни може містити кілька економічних укладів, зокрема в секторі тіньової економіки. Особливий випадок для ринкової економіки представляє само-примушування до праці: домашнє

господарство та підприємництво без використання найманої праці. З точки зору правознавців, включення носія робочої сили в процес створення вартості може відбуватися на добровільній або примусовій основі. Політекономі акцентують увагу на економічному та позаекономічному примусі до праці. Виникає питання про сумісність двох зазначених підходів. Також необхідні дослідження щодо вдосконалення механізму примусу до праці, співвідношення підприємницької та найманої праці, співіснування різних видів примусу до праці.